

bennünket a szerző, majd a tanítási-tanulási folyamatok módjai, módszerei kerülnek sorra, amelyek kapcsán kulcsfontosságú attribútum az önállóság, a kreativitás, a kutatásra motiváltság, s az együttműködés. Fontosnak tartom a könyvben felsorakoztatott sajátos tevékenységformákat, eljárásokat is, célzatos alkalmazásuk kellő hozadékkal kecsegtet a gyakorlatban. A tanulásszervezés megvalósítását elősegítő ismert vagy kevésbé ismert eszközök megválasztása szintén indokolt.

A további fejezetek úgyszintén jól kalauzolják az olvasót a gazdag tény- és ismeret-anyagot nyújtó tudományos publikációban. Gondolok itt a Konklúziók, javaslatok című fejezetre a Fogalomtárra, majd az Irodalomjegyzékre, amely nemcsak további olvasásra, hanem kutatásra is invitálja a szakértő olvasót. A 312 oldalas kiadványnak kifejezetten indokolt és igen esztétikus a szemléltető anyaga, amelyben többek között táblázatok, grafikonok, sémák, gyermekrajzok, térképek igazítják el az olvasót, és egyben dicsérik az átgondolt szerkesztést is.

Összegzésül szeretném hangsúlyozni: számomra Kováts-Németh Mária könyve nemcsak intellektuális élményt nyújt, hanem emotíve is közelebb hozza mindazt az életbevágó kérdést és ideát, amelynek irányítania kell bennünket akkor, amikor harmonikus és egészséges életet kívánunk magunknak és a jövő emberének. A jövő embere pedig – reményeink szerint – a természettel a lehető legjobb összhangban éli majd emberhez méltó életét.

Kováts-Németh Mária: Az erdőpedagógiától a környezetpedagógiáig. Pécs: Comenius Kft.
2010, ISBN 978 963 9687 189

Dr. Šenkár Patrik

Areális Kultúrák Tanszéke
Közép-európai Tanulmányok Kara
Konstantín Filozófus Egyetem, Nyitra
psenkar@ukf.sk

Kommunikáció irodalomról, esztétikáról, nyelvről

A dunaszerdahelyi Nap Kiadónál nemrégiben jelent meg Erdélyi Margit irodalomteoretikus, kritikus monográfiája „Esz­tétika-Irodalom-Kommunikáció“ címmel. A szerző egyetemi professzorként is közismert pártolója a könyvnek, a könyvolvasásnak, a technikai olvasás és értő olvasás fejlesztésének. Ilyen irányú tanulmányait gyakran

olvashatjuk a különböző folyóiratokban. Most megjelent monográfiájában főleg a szakirodalom olvasása, értékeinek feldolgozása, majd népszerűsítése is sorra kerül.

Erdélyi Margit széleskörűen foglalkozik az irodalomteoretikus, az irodalomtanár, a nyelvésztanár célzataival és gondjaival is, s e problémaköröket színes kontextusban mutatja be és osztja meg velünk vonatkozó gondolatait, értékeit. A tőle megszokott komplexitásra törekvés tanúi vagyunk e könyve olvasásakor is, mivelhogy nagymerítésű témakörei nem zavarják meg az eleve átgondolt koncepciót, hanem egy sajátos, olykor személyes rendezettségben mutatják magukat mind az elmélet aspektusainak hangsúlyaival, mind pedig a pragmatikus alkalmazhatóság lehetőségeivel. Így áll össze nála az irodalomteoretikus kutatói munkássága az irodalomtanár tudománynépszerűsítő célzatával. E kettős helyzet egyáltalán nem véletlen, hiszen mindkét irányú felkészültsége predesztinálja őt arra, hogy az elméleti kérdésekkel csakúgy foglalkozzék mint a metodikai kivitelezések lehetőségével. Témaválasztásainak színességét széles érdeklődési köre motiválja, arról nem is szólva, hogy többjük egyetemi szaktárggyá is vált az általa kultivált tanárképzésben. Az esztétika, irodalom, kommunikáció hármas kérdéskörének rendezőelve tehát az is lehet, hogy mi mindenre terjedjen ki az irodalom elméletével és gyakorlatával foglalkozó egyetemi professzor szellemi igyekezete. Mindezekből következően állhat össze az a sokak által nehezen megközelíthető helyzet, hogy Erdélyi Margit olvasói olyan humán intellektuelek, akik az óvodai neveléssel kezdődően az egyetemi oktatással bezárólag foglalkoznak / foglalkozhatnak felvetett kérdéseivel, illetve az elméleti kutatás eredményeit összevethetik azok gyakorlati hozadékával.

Szerzőnk három nagy fejezetbe szerkesztette be korábbi és aktuális írásait, s mindhárom fejezet sokatmondóan árulkodik kutatási érdeklődéséről. Az első fejezet címe: Dráma-Színház-Kultúra. A már korábban is bizonyított drámaelméleti felkészültségéről és érdeklődéséről ad újra számot Erdélyi Margit, amikor is a misztikum valósága avagy a valóság misztikuma kapcsán foglalkozik az Ádámjátékok egy-egy szeletével, majd a katartikus élmény feldolgozása következik. Ezek után egyéb szakirodalomokban rögzült drámapoétikai vizsgálódásokra hívja fel figyelmünket, hogy általa segítse az irodalmat oktatók s az irodalmat tanulók tájékozódását a drámaelmélet berkeiben. Egyik megszívlelendő felvezető gondolatát idézném: „A drámaelmélet olyan sajátos élményforrás, amely által a befogadás értékeinek nemcsak mennyiségi és minőségi mutatói követhetők nyomon, hanem alternatívák, egyéb lehetőségek sokasága is, mégpedig amiatt, hogy a drámairodalom szinte állandó szimbiózisban él a színházművészettel. Többen nem is kívánják elválasztani egymástól a kettőt, ugyanis együvé tartozó, egymást determináló, egymást törvényszerűen

erősítő testvérművészetnek, ha úgy tetszik ikerművészetnek fogják fel őket. Csupán a specifikus tudományos vizsgálódás kényszeríti ki – joggal – a teatralógiai és drámaelméleti szempontok és módszerek tudatosítását, egymástól való elkülönítését, következésképpen a gyakran teljesen eltérő konklúziók summázatát.” (19.)

A könyv második fejezetének címe Esztétika – Irodalom – Olvasás, amelyben a felvezető tanulmány a posztmodern sajátosságait taglalja. Erdélyi Margit igen lényegretörően mutatja be a posztmodern korszak legjellegzetesebb jegyeit, illetve hozadékát a művészetekben, de leginkább az irodalom területén. Óvatosan jegyzi kritikai meglátásait annál az oknál fogva, hogy aktuális és lezáratlan kulturális helyzeteket, változásokat, művészeti és irodalmi hozományokat vagy esetenként az újszerű folyamatok hordalékait kell-e szóvá tennie. A radikális és kifinomult meglátásokat egyaránt számba veszi, s aszerint vizsgálódik a posztmodern szellemiség pluralitása, optimizmusa, individualizmusa stb. okán. A sorok között megfogalmazódik a sokak szerint sürgető kérdés is: Mi jöhet a posztmodern után?

A kor társadalmi, ideológiai tendenciáit főleg az irodalomtudomány kontextusában taglalja a szerző, noha az általa megválasztott szépirodalmi szövegrészek is kitűnő bizonyításként szolgálnak. Ezek kapcsán újszerű folyamatok, aktuális változások, értékváltások tanúi vagyunk, amelyek akár „kettős értékűnek” mondhatóak: egyfelől a kreativitás fokozását szolgálhatják, másfelől ellentmondásokkal, szétszórtsággal, évenztéssel kövezik ki az irodalom útját. Az eklektikus világkép sok ágon evokálja a módosulást. Alapvető értékeinkre vonatkozó szemléletek ütnek ki vagy bizonytalanítják el egymást. A nyelvtudomány, a nyelvfilozófiák s a nyelvi stílusváltások erősen befolyásolják az irodalom tartalmi és formai jegyeit, besegítenek annak „romboló” vagy értékteremtő eljárásaiba. Mindkét tényező izgalmas konkretizálásával szembesülünk Závada Pál Jadviga párnája című regényének elemzését olvasva, amely intenciójában sajátos értékalkozatok felsorakoztatását vállalja fel.

Erdélyi Margit munkásságát jellemzi, hogy a sokak által elhanyagolt és lenézett gyermekirodalomra is folyamatosan odafigyel, keresi és felismeri annak értékeit, értékeli művészi/pszichológiai/pedagógiai hozadékait. Nem hagyja cserben a gyermekolvasót, éppen ellenkezőleg. Szerinte minden olvasó gyermekkorban nevelődik és növekszik. Ha ezt a lehetőséget nem aknázza ki a család és iskola, várhatóan a felnőttkorban sem lesz értő olvasó az emberünkben. Erdélyi Margit professzor asszony véleménye szerint oktalanság volna nem kultiválni vagy mellékvágányra helyezni az esztétikai, etikai és didaktikai értékeket egyaránt hordozó gyermek- és ifjúsági irodalmat. Elvi álláspontját művészi/poétikai megoldások kapcsán is bizonyítja; ezek az irodalomelméleti elemzések meggyőzően felmutatják az általa

támogatott elméleti és gyakorlati lehetőségek alkalmazhatóságát óvodában/iskolában egyaránt. A versvarázs és mesevarázs kulcsszavak köré tömbösíti esztétikai, műfaji, verstani vizsgálódásait, amelyek nem csupán azok tanítására, hanem kutatására is motiválják a szakember-olvasót.

Erdélyi Margit nagyfokú odafigyelése a társadalmi tendenciákra, a közélet mindennemű kommunikációjára taglaltatja vele a kor civilizálódásának, globalizálódásának hatását az emberre, de legfőképpen a humán értelmiségek helyzetére, magatartására vonatkoztatva; ezen belül pedig a női társadalmi nemmel kapcsolatos elvi szemléletek s a való világ helyzeteinek ellentmondásaira. Simulékony és indokolt áthajlással az egyetemi oktatók világát célozza meg a következő alfejezetben, amikor is több kérdéskör felvázolására inspirálja őt a téma. Idézünk néhányat: „Miként lehet profitálni az oktatásban a teóriák ismeretanyagából? Az író – műalkotás – olvasó hármasságából milyen módon hozzuk ki a legtöbb szellemi hasznot? Mely mértékig aknázhatók ki a műnemi átmenetiségek, a műfajtalanságok és a szövegközöttiségek az értő, tájékozott olvasó (ön)nevelésében? Miért és hogyan lehet jó olvasó az író, vagy miért és hogyan lehet jó író az olvasó?” (114.)

Az olvasó dialógusai témakörben különösképpen hangsúlyt kap az a gondolat, hogy ha „irodalmi alkotásokat interpretálunk, értékelünk, nem csupán a műről beszélünk, hanem magunkról is.”(115.) Nyelv- és irodalomtudományi elméletekre, filozófiákra támaszkodva fejti ki a szerző az olvasó funkciójának nyomatékoságát, amely újszerű pozíció óhatatlanul megreformálta és folyamatosan megreformálja a tudományos gondolkodást és az oktatás metódusait. Erdélyi Margit meggyőződése többek között a következő is: „a pragmatikus modulok vezethetnek el oda, hogy az elméleteket abszorbeálva, az elmélteieskedésen túllépve a tudományos metanyelv fogalmait megismerve, az olvasó embert szolgáljuk, azaz tanítsuk.” (122.) Az olvasó jobb esetben értékekkel gazdálkodik, ahogy a szerzők, írók, alkotók zöme is. Az olvasás egyfajta hatalmat is biztosít az értő olvasó számára: a tudás hatalmát – ezért is nem tudunk lemondani a könyvről.

A monográfia harmadik fejezete Nyelv – Fordítás – Kommunikáció címmel dolgozza fel azokat az érintő témákat, amelyek megtapasztalására, de még emlegetésére sem kerül sor mindig a műalkotások elemzésekor. Egyik lényeges aspektusa a kutató vizsgálatainak a kánon, ill. kanonizáció kérdése. Érintőlegesen szóba hozta már a szerző egy korábbi fejezetben is azt, hogy mennyi és milyen tényező befolyásolja ezt a nem könnyen definiálható folyamatot, hiszen a társadalmi trendnek, a korszellemnek mindig is függvénye volt, mely alkotások fogadhatók be a kánonba, s melyek a kizárandók, ill. akár letiltandók. A kanonizációs igyekezetek mindenképpen funkcionálhatnak a tekintetben, hogy a mérték, a

szabály, az előírás fogalmak szemantikája mentén a mértékadó művek fogalomtárát és jegyzékét is létrehozzák. Az említett kulcsfogalmak azonban viták evokálására vagy folytatására adják az apropót újra meg újra. Az irodalmi kánon fogalma szoros összefüggésben láttatható a transzlatológiai vizsgálódás, ill. a legújabb interpretációs és recepcióelméletek függvényében, következésképp elfogadható a gondolat: „Megértést, kánonteremtést, szellemi csereszolgálatot valósított meg és valósít meg az értékes műfordítás-irodalom.” (177.)

Erdélyi Margit különösen odafigyel a fordítástudomány eredményeire, jelentőségére, részben azért, hogy láttassa annak óriási hozadékát a szellemi cserekereskedelem szférájában, hiszen általa ismerszik pl. a világirodalom alkotásainak pontosíthatósága is; részben azért, hogy a fordítástudomány egyik fontos tényezője a kanonizációs törekvéseknek is. Az egyes alfejezetekben részletesen taglalja a műfordítás elvi kérdéseit, az igényes műfordítók fundamentális kritériumrendszerét, karakterjegyeit, forrásszöveg és célnyelv összefüggéseit, a filológiai vizsgálatok szükségességét. Idézzük vonatkozó gondolatát: „Mi a filológiai pontosságot csakúgy pártoljuk, mint a költői leleményességet. Úgy gondoljuk, két különböző fordítás ugyanolyan jó lehet, ha az adekvát translátum kívánalmainak megfelel.” (176.) Ahány tanulmány, annyi apológia a fordítástudományra vonatkoztatva. Erdélyi Margit jóvoltából érdemi összevetések tanúi vagyunk a fordítás és tolmácsolás témakörében, valamint a szimultán és konzekutív tolmácsolás pszicholingvisztikai, ill. kommunikációtani vizsgálatainak leírásában. A szerző sokszínű felkészültségéről tanúskodnak a kommunikációtanra vonatkozó írások, amelyek közül kiemelhetjük a professzionális „beszélőkre” vonatkozó elméleti és pragmatikus ismeretanyagot.

Erdélyi Margit professzor kiváló hozzáértéséről, sokszínű érdeklődéséről tesz tanúbizonyságot, amikor az esztétika, az irodalom és a kommunikáció tudományok interdiszciplináris, egymást érintő/támogató összefüggéseit, ezek kontinuitását vizsgálja, mindezt azzal az intencióval teszi, hogy minden jó elmélet a gyakorlatban is igazolja létjogosultságát. Ezáltal válik e tartalmas monográfia átgondolt egységgé s egészévé, hiszen az ismeretlen végül is így lesz az értő, a nemeset is befogadni képes olvasó számára otthonos.

Erdélyi Margit: Esztétika-Irodalom-Kommunikáció. Dunaszerdahely: Nap Kiadó, 2011, 230 p. ISBN 978-80-8104